

VÅRE FALNE

På 75-årsdagen for den tyske okkupasjonen av Norge,
presenterte VG ansiktene og historien til 11 893 nordmenn,
som ga sitt liv for Norges frihet.

Innsendere

Dan Kåre Engebretsen og Øyvind Engan

Stor takk til: Tom Byermoen, Sondre Nilsen, Kristoffer Brabrand

Publisert som en digital feature 9. april 2015, i forbindelse med 75-årsmarkeringen av tyskernes invasjon av Norge i 1940.

Kontaktperson

VG ved Dan Kåre Engebretsen

Pb. 1185 Sentrum

0107 Oslo

Tlf: 95 08 86 86

Redaksjon

Verdens Gang

torry.pedersen@vg.no

VG på Facebook: <https://www.facebook.com/vgnett/?fref=ts>

1. Innledning

VG ble grunnlagt av motstandsmenn like etter 2. verdenskrig, og det ligger i veggene at vi har et ansvar for å viderefremme deres arv. 2015 var et markeringsår med 75 år siden den tyske invasjonen av Norge.

Forskjellige prosjekter ble diskutert tidlig 2015. Mange av ideene var preget av reportasjer som er fortalt tidligere, eller som hadde velkjent bakgrunn.

Vi spurte oss selv: Hvilke historier er *ikke* fortalt om 2. verdenskrig?

Videre kom også spørsmålet opp: Hvem var krigsseilerne? I det hele tatt, hvor mange nordmenn døde som en følge av 2. verdenskrig?

Hvem var de?

Hvor kom de fra?

Hvordan døde de?

Målet vårt ble etter hvert å lage en heldigital tjeneste med datajournalistiske metoder, som kunne fortelle historien alle som omkom på norsk side under 2. verdenskrig.

1.1 Kilder

Det finnes en lang rekke kilder og tallmateriale på falne nordmenn. SSB opererer med tallet 10 262 døde, hvilket også omfatter 689 frontkjemperne (http://www.ssb.no/a/ukens_statistikk/utg/9921/10.shtml).

Disse tallene sier ingenting om hvem de døde var, eller under hvilke omstendigheter de mistet livet.

Best tilgjengelig personinformasjon finnes om krigsseilerne. Disse er godt dekket gjennom Sjømennenes Minnehall (<http://minnehallen.no>) og nettsiden warsailors.com (<http://warsailors.com>).

I tillegg har Forsvaret en del informasjon tilgjengelig om de som falt i militær kamp på norsk side.

Den mest omfattende oversikten over samtlige falne nordmenn under 2. verdenskrig er bokverket «Våre falne 1939–45» utgitt av den norske stat i perioden 1949 til 1951. Verket ble gitt i gave til den nærmeste etterlatte etter hver av de falne, på det vilkår at de hadde «vist en god nasjonal holdning» under krigen. Dette ble stort sett finansiert ved at deres hjemkommuner gav et bidrag på 50 kroner per gave.

Som «falne» i bøkene regnes «alle som døde under krigen (...) for så vidt som krigshandlinger var årsaken eller en medvirkende årsak til deres død» (fra verkets innledning). Nordmenn som falt i tysk tjeneste er ikke inkludert i verket.

Bokverket ligger tilgjengelig digitalt gjennom Nasjonalbibliotekets tjeneste «Bokhylla».

(<http://www.nb.no/nbsok/search?page=0&menuOpen=false&instant=true&action=search¤tHit=-1&searchString=v%C3%A5re%20falne>)

1.2 Grunndata

Å sette i gang en digitalisering av bokverket «Våre falne» med 2500 sider ville vært en meget omfattende jobb.

Tidligere har VG samarbeidet med slektsforskerorganisasjonen DIS-Norge for å finne ut hvor mange nordmenn som stammer fra Eidsvollsmennene. Denne gangen fikk vi også god starthjelp av slektsforskerne. Et av deres medlemmer hadde skrevet ned nøkkelinformasjon fra bokverket, og publisert dette på en lukket side hos DIS-Norge. Databasen inneholdt 11 724 personer med navn, fødselsdato, dødsdato, dødsårsak og et sted eller hendelsen der de omkom. Den inneholdt ikke bildene av hver enkelt person og den korte biografien som er skrevet til hver person. Etter et møte hvor vi viste full åpenhet om hvor vi ville, fikk vi oversendt en kopi av databasen 19. februar 2015.

I tillegg hadde vi gjort litt grunnarbeid med dataene fra warsailors.com og Sjømennenes minnehall før vi fikk totaloversikten. Dette grunnarbeidet kommer vi tilbake til senere i rapporten.

1.3 Utvelgelse. Hvem skal være med i oversikten?

Vi hadde en tidlig diskusjon om hvilke personer som skulle være med i oversikten vår. På en måte kunne det vært interessant å ha med *alle* nordmenn som døde som følge av krigen. Men hvordan kunne vi på en smakfull måte fremstille for eksempel Rinnan-banden og deres ofre side om side? Vi fant ingen løsning på dette.

Etter litt diskusjon endte vi med å begrense oss til dem som kjempet på vegne av Norges demokratisk utpekte regjering, samt uskyldige ofre for krigen. Vi valgte dermed å utelate frontkjempere og andre som stilte seg til disposisjon for Norges motpart under 2. verdenskrig.

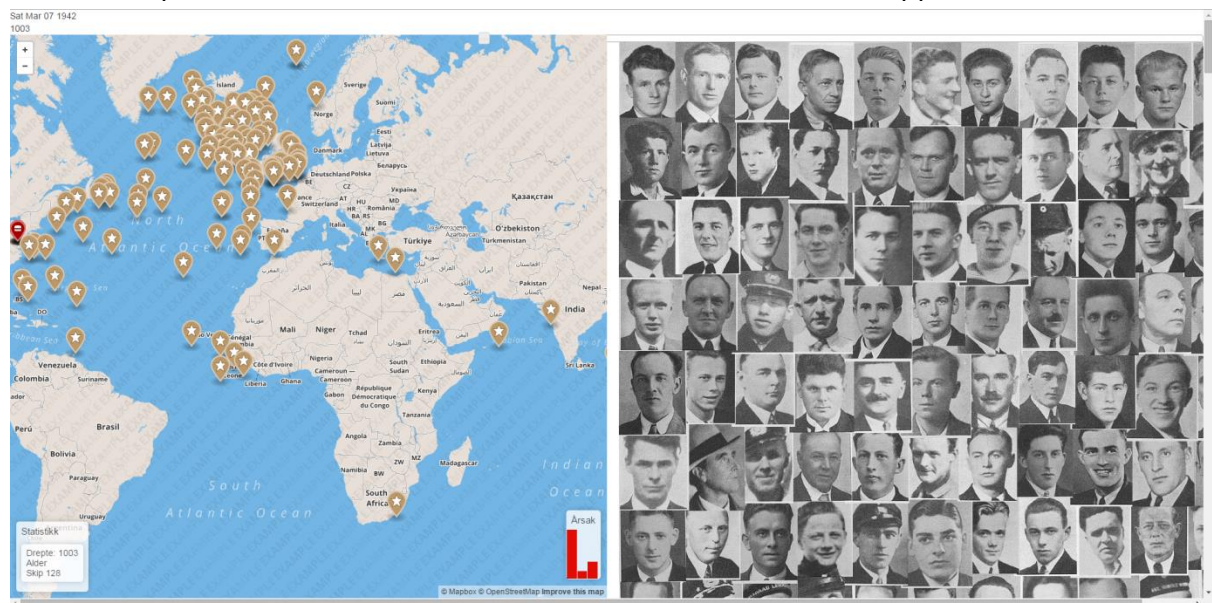
2 Teknologivalg

Den endelige oversikten er laget utelukkende med datajournalistiske metoder. Hele prosjektet er laget som en heldigital presentasjon, hvor journalistikk og presentasjon er sterkt forankret i digital og moderne metodebruk. Noen innsynsbegjæringer har vi gjort, men de har i stor grad vært av formell art. Stort sett har vi fått en lang rekke private og offentlige organisasjoner til å dra lasset sammen med oss. Åpen kildekode er prioritert brukt for å komme frem til resultatet. Vi vil beskrive de ulike metodene som er tatt i bruk for å komme frem til sluttresultatet under. Merk også tidshorizonten fra dataene kom fra DIS-Norge 19. februar 2015 til publisering 9. april 2015.

2.1 Forarbeid

Det ble gjort en del forarbeid i løpet av høsten 2014, først og fremst rettet mot krigsseilerne og som et eksperiment for å se hva vi kunne gjøre med tilgjengelige data. Ved å sammenstille offentlige tilgjengelige lister på Wikipedia (https://no.wikipedia.org/wiki/Nortraships_f%C3%A5te) og synkronisere dette med Sjømennesenes Minnehall (deres data er også offentlige) og det som er tilgjengelig via Warsailors.com, hadde vi raskt en god oversikt over senkede skip og mannskapet som omkom på skipene under krigen. Det ble også gjort et grep for å kunne posisjonere de

senkede skipene, metoden for dette blir beskrevet senere i denne rapporten.

Tidlig skisse av rigget. Dataene er samlet inn i en database, og skip og mannskap er koblet sammen.

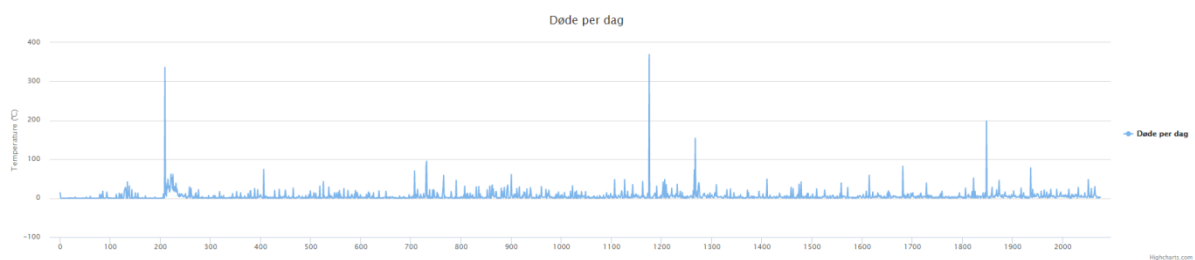
2.2 Databehandling

Da vi fikk det første regnearket fra DIS Norge ble disse importert inn i en Mysql-database. Mysql er en mye brukt database, bygd på åpen kildekode. Den er gratis å bruke. For å identifisere potensielle saker utarbeidet vi noen grafer på dag 1. Den første spørringen vi gjorde mot databasen var en dag-til-dag-visning av tallene, for å se hvilken dag det døde flest nordmenn. Vår hypotese var at det burde være 9. april 1940. Det viste seg å være feil. Den dagen det døde flest nordmenn var 1. desember 1942, datoen den første deportasjonen av norske jøder nådde Auschwitz og kvinner og barn ble sendt rett i gasskammeret.

dtid	teller	1
1942-12-01	371	Den første norske jødedeportasjonen ankommer Auschwitz
1940-04-09	336	Okkupasjonsdagen
1944-10-04	199	Alliert bombing av Laksevåg i Bergen
1943-03-03	154	Den andre store jødedeportasjonen ankommer Auschwitz
1941-09-13	94	Hurtigruten DS Richard With blir senket av britisk ubåt HMS Tigris

Fra databasen, de 5 dagene hvor det døde flest nordmenn. Dette er en enkel spørring i mysql, som gir godt grunnlag for fremtidige reportasjer.

```
(SELECT dtid, count(id) as teller FROM `ww2deceased` GROUP BY dtid ORDER BY teller DESC)
```


Graf over 2077 dager hvor nordmenn var i krig. Fra 1.september 1939 hvor de første nordmennene omkommer, til 8.mai 1945.

Vi gjorde også et par andre spørringer på dag én. På skolen lærer man at tyskerne la ned våpnene fredelig 8. mai 1945, og at kapitulasjonen var fredelig. Det viste seg å være feil. Ifølge våre data omkom 30 personer på frigjøringsdagen. Flere om bord på minesveiperen NYMS 382, som ble senket av en tysk ubåtkaptein som skulle ha kapitulert. Det viser seg at flere steder rundt omkring i landet blir folk skutt av tyske soldater etter å ha startet feiringen. Motstandsmannen Harald Rønneberg ble skutt i Akersgata etter å ha prøvd å løse opp en krangel mellom tyske soldater og feirende nordmenn.

✓ Viser radene 0 - 24 (30 totalt. Spørring tok 0.0122 sekunder.) [daarsak: BILULYKKE MED TYSK BIL - TORPEDERT AV TYSK UBÅT]

```
SELECT * FROM 'uk2deceased' WHERE dtid = '1945-05-08' ORDER BY 'uk2deceased'.daarsak ASC
```

Profiling [Innebygd] [Rediger] [Forklar SQL] [Lag PHP kode] [Oppdater]

1 > >> Vis alle | Antall rader: 25 | Filter rader:

Sorter etter nøkkel: Ingen

+ Innstillinger

	id	etternavn	fornavn	fdato	faar	ftid	ddato	daar	dtid	daarsak = 1	daarsak_rettet	alder	sted_hendelse	sted_hendelse_rettet	fallenKategori	fallenKategori_rettet	shiplid	imgPath	
☐	10509	Askund	Nils	2207	1918	1918-07-22	805	1945	1945-05-08	bilulykke med tysk bil	bilulykke med tysk bil	27	Strinda					0	/spesial/2015/vwv2_fair
☐	18468	Pedersen	Ragnvald	1712	1903	1903-12-17	805	1945	1945-05-08	håndgranat kastet av beruset tysk soldat	håndgranat kastet av beruset tysk soldat	42	Horten					0	/spesial/2015/vwv2_fair
☐	10165	Andersen	Gullik Ferdinand	107	1894	1894-07-01	805	1945	1945-05-08	håndgranat kastet av beruset tysk soldat	håndgranat kastet av beruset tysk soldat	51	Horten					0	/spesial/2015/vwv2_fair
☐	19036	Rønneberg	Harald	2312	1906	1906-12-23	805	1945	1945-05-08	kamp		39	Oslo	Oslo	kamp			0	/spesial/2015/vwv2_fair
☐	18171	Olseth	Arthur Leonhard	1411	1900	1900-11-14	805	1945	1945-05-08	skader etter kamp		45	Bergen		kamp			0	/spesial/2015/vwv2_fair
☐	20994	Voldsdal	Rasmus Leonhard	604	1886	1886-04-06	805	1945	1945-05-08	skutt av tysker utenfor eget hjem	skutt av tysker utenfor eget hjem	59	Ålesund					0	/spesial/2015/vwv2_fair
☐	14617	Jensen	Odd	2309	1924	1924-09-23	805	1945	1945-05-08	skutt av tyskere	skutt av tyskere	21	Oslo					0	/spesial/2015/vwv2_fair
☐	14884	Johansen	Johan Kristian	108	1907	1907-08-01	805	1945	1945-05-08	skutt av tyskere		38	Ålesund (?)	Ålesund (?)	henrettet			0	/spesial/2015/vwv2_fair

Console

Spørring som viser noen av de som omkom 8.mai 1945.

2.5 Tilgang til bokverket

Etter det innledende arbeidet så vi at løsningen ville bli langt bedre dersom vi klarte å koble bildene og biografiene fra bokverket til vår database. Vi lastet ned et forsøksbilde fra Nasjonalbibliotekets nettside, samtidig som vi startet prosessen med å få innsyn og dataene til hele bokverket.

Nasjonalbiblioteket | våre falne

Side 200 / 827

HAUGEN, SIGURD INGOLF, stud. real., bestmann, Narvik. Født 2. januar 1905 i Narvik, s. av Richard Haugen, f. 1881, i Askim, og Bertha Marie f. Hæskeland, f. 1881, i Os ved Berge. Gift 1928 med Lene Cecilie Hæskeland, f. 1901 i Storlien, i barn. Bådekole, i den germanistiske, begynte på krigsskolen i mars 1942. Var med i krigens Norge, først på Chøllan, siden i Nord-Norge. Drog til Sverige 1941 og videre til Eng. I juli 1941 ble han drept i Kampen Eng. Ble drept ved på Rønneidhausen høsten 1941 og dets salobale og interaksjon av Melang. Etter en kort tid i Sverige, januar 1942 ble han i Halden hvor de holdt til i august av ca. 100 tyskere, og etter en fire måneders fangenskap ble han 11. januar 1942 sammen med sine kammerater, gravlagt i Sverige.

HAUGEN, SYVERE INOVAID, stenset, Oslo. Født 24. desember 1888 i Trondheim, s. av stenset Ingvald Olsen Haugen og Nilsdatter f. Hæskeland. Skulle under krigen i alliert fart som stenset på et kystlinje Ellersverk til han ble syk og døde omkring 17. august 1942. Skippet var på reise til Alaba.

HAUGEN, THORVALD OLSEN, maskinist, Skien. Født 19. mai 1881 i Skien, s. av Ole Olaf Haugen, f. 1846, og Adeline Theodorine f. Grev, f. 1847, begge i Kviteseid. Gift 1910 i Skien med Ingvald f. 1887 i Kviteseid, i barn. Verktøymaker og maskinist. Skulle under krigen i alliert fart, men på 2. juli ble han s. maskinist, til han døde 26. mars 1941 i Grensen i Skotland. Gravlagt på Norder gravlund i Skien.

HAUGEN, TRYGVE, stenset, Høegsund. Født 16. juli 1909 i Høegsund, s. av Adolf Haugen, f. 1865, og Emma Cæcilia f. Rindom, f. 1861. Var under krigen stenset i Høegsund. Omkom med minneretterne Høegsund som ble rammet under krig i Drev røpke kanal 27. februar 1942.

HAUGENES, RAGNAR, stenset, Osnes Meland. Født 16. mai 1913 i Osnes Meland, s. av Ole Haugen, f. 1886, d. 1938, og Karna f. Fløystad, f. 1886, begge i Osnes Meland. Skolelærer. Drog til sine med sin hustru 1940 og ombestemt ble transportert vest fra England 16. mars 1941, på vei fra Bornholm til Club, Omsk i Færøerne: Maritimskontroll.

HAUGERUD, ANDERS, stenset, Hof i Vestfold. Født 22. desember 1908 i Høg, s. av Gerhard Haugerud, f. 1862, i Hof, og Fang f. Fjellhaugen, f. 1901 i Oslo. Var for krigen skolelærer. Skulle under krigen i alliert fart, og omkom da med f. ansey ble transportert 21. januar 1942 utenfor Halden.

HAUGERUD, GEORG HJALMAR, stenset, Oslo. Født 19. juni 1901 i Øvre s. av Jørgen Haugerud, f. 1882, og Dora f. Haake, f. 1882. Gift 1924 i Oslo med Eda Berge, Rønne, i barn. Nidkole. Var med i kampene under invasjonen og ble drept under kampene av Elverum 11. april 1942. Ble lagt inn på Fjellhaugen og døde 26. april 1942. Gravlagt på Rønne kirkegård.

HAUGERUD, IVAR JON, kvartermester i Nasjon, Molde. Født 21. oktober 1912 i Molde, s. av Erik Haugerud, f. 1867 i Molde, og Anna f. Wold, f. 1869 s. av. Fortsettskole og maskinist. Var for krigen maskinist i kassafabrikken. Trossgjorde under krigen som kvartermester på japanske Bøtt, og omkom da den ble transportert 26. august 1941 i Almlakstvet.

HAUGERUD, JOHAN L., stenset, Fet. Født 7. november 1907 i Fet, s. av Anton Larsen Haugerud, d. 1948, og Karsten f. Jensen, d. 1916, begge d. i Fet. Var med i handelskole og stenset under krigen i alliert fart. Omkom da 4. desember ble transportert av tysk skutt i Stor-Alliansen 21. desember 1940, på vei fra Oslo til Sierra Leone.

Våre falne : 1939-1945. 2

Forrige treff | Neste treff

HTML Flash

Kommentarer Nettsamfunn Logg inn

Anbefal Bestre først

Jeg vil

Gi tilbakemelding til NB

Hyllerstatus

Kan du like boken i ditt bibliotek?
Logg inn for å finne det ut.

Relatert

- Tittel: Regjeringen og hjemmefronten under krigen - aktstykker
Publisert: Oslo : Aschehoug, 1948
Språk: Norsk (Bokmål)
- Tittel: Hverdagsliv
Publisert: Oslo : Aschehoug, 1986
Språk: Norsk (Bokmål)
- Tittel: Hjemmefront
Publisert: Oslo : Aschehoug, 1987
Språk: Norsk (Bokmål)
- Tittel: Norges krig 1940-1945. 1
Publisert: Oslo : Gyldendal, 1947
Språk: Norsk (Bokmål)
- Tittel: Uheldig generalstab
Publisert: Oslo : Pax, 1978
Språk: Ubestemt
- Tittel: Freglingene
Publisert: Oslo : Gyldendal, 1970
Språk: Norsk (Bokmål)
- Tittel: Petter Moens dagbok
Publisert: Oslo : Pax, 1978
Språk: Norsk (Bokmål)
- Tittel: "Ungå å vitne i ferden"
krigen i Norge 1940, eventyr og
vinklighet
Publisert: Oslo : Oktober, 1981
Språk: Ubestemt
Norsk (Bokmål)

Eksempelside fra Nasjonalbibliotekets tjeneste «Bokhylla» hvor bøkene ligger åpent for lesing

Vår første forespørsel til Nasjonalbiblioteket var å klarere rettighetene til bruk av bildene av hver enkelt person. Det ble raskt klart fra Nasjonalbiblioteket (6. mars) at bildene var å anse som fritt tilgjengelige. Nasjonalbiblioteket gjorde oss samtidig oppmerksom på at samtlige sider fra bokverket var skannet inn, og lå som strukturert tekst og med et høyoppløselig bilde av siden. Vi ba om tilgang på de strukturerte sidene, noe vi fikk. Det ville bare ta litt tid å gjøre klar «pakkene» med sider.

3 Datajournalistisk metode på historisk materiale

3.1 Identifisere bilder fra digitale bildefiler

Mens vi ventet på at Nasjonalbiblioteket skulle gjøre klar dataene tok vi for oss en ny utfordring: Hvordan identifiserer vi bilder fra flate bildefiler? For å kunne koble bilder til navnene i databasen vår, var vi avhengige av å identifisere 3–4 bilder på hver bokside. Hvert bilde hadde også et navn under bildet, og dette ønsket vi å identifisere med personene vi hadde i databasen.

Ved hjelp av litt smart programmering i Python klarte vi å identifisere samtlige bilder på de 2500 sidene, og skille tekst og bilder på hver side.

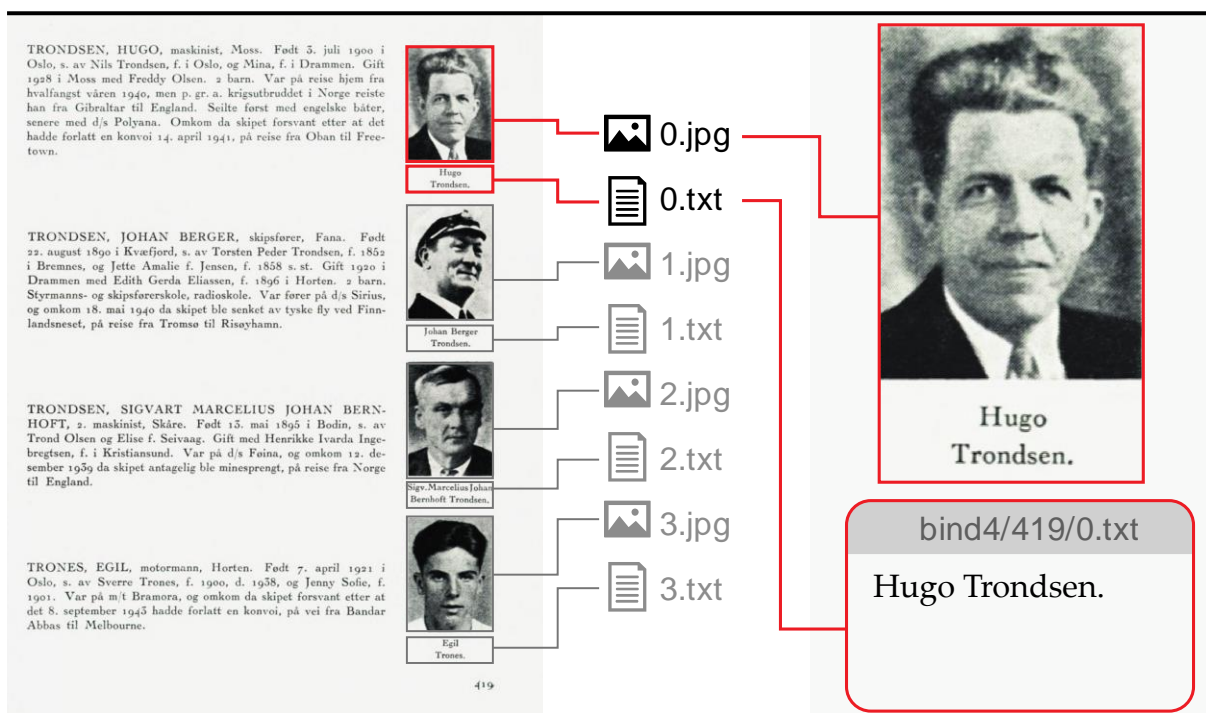
Logikken kan man beskrive slik:

Last inn siden. Finn en tetthet av piksler som ikke er hvite og over en gitt størrelse. Legg på 200 piksler for å fange opp navnet under bildet. Klipp ut bildet + navn, og gjør en

tekstgjenkjenning på navnet. Til tekstgjenkjenning tok vi i bruk Googles åpne og gratis bibliotek for tekstgjenkjenning – Tesseract (<https://code.google.com/p/tesseract-ocr/wiki/ReadMe>).

Etter å ha gjenkjent ca. 10 500 bilder med tilhørende navn i scriptet (ikke alle 11 724 var avbildet i bokverket), hadde vi øyeblikkelig match på 75–80 prosent av bildene. De gjenværende vi ikke hadde match på, var i stor grad de som hadde samme navn (eksempelvis er det 7 Ole Olsen i databasen) eller feilstavelser mellom avskriften og boken.

På neste side følger en illustrasjon av prosessen. Python-koden som ble brukt er tilgjengelig via utvikler Kristoffer Brabrands Github-konto: <https://github.com/kbrabrand/image-detector>

Eksempel på bildedump og tekstutdrag. De fire bildene på siden blir gjenkjent i Python-scriptet og lagt inn i en mappe for videre behandling.

Til de bildene som ikke var matchet i databasen vår, begynte vi arbeidet med å lage en verktøykasse hvor vi manuelt kunne rette opp i data vi ikke var sikre på. Denne verktøykassen ble løpende oppdatert med nye verktøy etter hvert som arbeidet skred frem. Verktøykassen blir beskrevet senere i dokumentet.

3.2 Legge til biografier

Da vi fikk tilgang på xml-filene fra Nasjonalbiblioteket, inneholdt disse maskinlest tekst på samtlige biografier. Det ble her laget litt kode i PHP som leste xml-filene, og matchet hver biografi mot et navn. Hver biografi startet med personens navn i store bokstaver, så dette ble brukt for å treffe på navn (se illustrasjon neste side). For teksten sin del hadde vi også en treffprosent på rundt 75 prosent etter litt prøving og feiling. En av de største utfordringene vi hadde var matching av tekster som gikk over to sider, men med litt eksperimentering ble den utfordringen løst.

Hvordan man rent teknisk gjør dette er dokumentert her:

<http://php.net/manual/en/function.simplexml-load-file.php>

De gjenværende biografiene ble også lagt til i en egen verktøykasse, som jeg kommer tilbake til.

```

▼<PrintSpace ID="P80_PS00001" HPOS="264" VPOS="254" WIDTH="1467" HEIGHT="1993">
▼<TextBlock ID="P80_TB00002" HPOS="303" VPOS="646" WIDTH="203" HEIGHT="60" STYLEREFS="TXT_1_PAR_LEFT">
▼<TextLine ID="P80_TL00002" HPOS="304" VPOS="648" WIDTH="202" HEIGHT="26">
<String ID="P80_ST00002" HPOS="304" VPOS="648" WIDTH="86" HEIGHT="26" CONTENT="Magne" WC="0.91" CC="31200"/>
<SP ID="P80_SP00001" HPOS="390" VPOS="674" WIDTH="12"/>
<String ID="P80_ST00003" HPOS="402" VPOS="648" WIDTH="104" HEIGHT="21" CONTENT="Theodor" WC="0.97"
CC="0100101"/>
</TextLine>
▼<TextLine ID="P80_TL00003" HPOS="323" VPOS="686" WIDTH="163" HEIGHT="20">
<String ID="P80_ST00004" HPOS="323" VPOS="686" WIDTH="163" HEIGHT="20" CONTENT="Abrahamsen." WC="0.98"
CC="01011001001"/>
</TextLine>
</TextBlock>
▼<TextBlock ID="P80_TB00003" HPOS="281" VPOS="1141" WIDTH="246" HEIGHT="61" STYLEREFS="TXT_1_PAR_LEFT">
▼<TextLine ID="P80_TL00004" HPOS="282" VPOS="1144" WIDTH="245" HEIGHT="26">
<String ID="P80_ST00005" HPOS="282" VPOS="1145" WIDTH="88" HEIGHT="19" CONTENT="Moritz" WC="0.94" CC="100121"/>
<SP ID="P80_SP00002" HPOS="370" VPOS="1164" WIDTH="13"/>
<String ID="P80_ST00006" HPOS="383" VPOS="1144" WIDTH="144" HEIGHT="26" CONTENT="Nevezetsky" WC="0.98"
CC="0000012000"/>
</TextLine>
▼<TextLine ID="P80_TL00005" HPOS="322" VPOS="1182" WIDTH="163" HEIGHT="20">
<String ID="P80_ST00007" HPOS="322" VPOS="1182" WIDTH="154" HEIGHT="20" CONTENT="Abrahamsen" WC="0.97"
CC="0001101000"/>
<String ID="P80_ST00008" HPOS="481" VPOS="1199" WIDTH="4" HEIGHT="3" CONTENT="." WC="1.00" CC="0"/>
</TextLine>
</TextBlock>
▼<TextBlock ID="P80_TB00004" HPOS="319" VPOS="1631" WIDTH="162" HEIGHT="60" STYLEREFS="TXT_1_PAR_LEFT">
▼<TextLine ID="P80_TL00006" HPOS="339" VPOS="1633" WIDTH="125" HEIGHT="21">
<String ID="P80_ST00009" HPOS="339" VPOS="1633" WIDTH="61" HEIGHT="21" CONTENT="Olaf" WC="0.96" CC="0101"/>
<SP ID="P80_SP00003" HPOS="400" VPOS="1654" WIDTH="9"/>
<String ID="P80_ST00010" HPOS="409" VPOS="1633" WIDTH="55" HEIGHT="20" CONTENT="Karl" WC="1.00" CC="0000"/>
</TextLine>
▼<TextLine ID="P80_TL00007" HPOS="320" VPOS="1670" WIDTH="161" HEIGHT="21">
<String ID="P80_ST00011" HPOS="320" VPOS="1670" WIDTH="161" HEIGHT="21" CONTENT="Abrahamsen." WC="0.99"
CC="00000110101"/>
</TextLine>
</TextBlock>
▼<TextBlock ID="P80_TB00005" HPOS="342" VPOS="2118" WIDTH="90" HEIGHT="21" STYLEREFS="TXT_1_PAR_LEFT">
▼<TextLine ID="P80_TL00008" HPOS="344" VPOS="2120" WIDTH="88" HEIGHT="19">
<String ID="P80_ST00012" HPOS="344" VPOS="2120" WIDTH="88" HEIGHT="19" CONTENT="Osvald" WC="0.98" CC="000011"/>
</TextLine>
</TextBlock>
▼<TextBlock ID="P80_TB00006" HPOS="320" VPOS="2155" WIDTH="164" HEIGHT="24" STYLEREFS="TXT_1_PAR_LEFT">
▼<TextLine ID="P80_TL00009" HPOS="322" VPOS="2157" WIDTH="162" HEIGHT="22">
<String ID="P80_ST00013" HPOS="322" VPOS="2157" WIDTH="162" HEIGHT="22" CONTENT="Abrahamsen." WC="0.96"
CC="01001121001"/>
</TextLine>
</TextBlock>
▼<TextBlock ID="P80_TB00007" HPOS="607" VPOS="254" WIDTH="1124" HEIGHT="311" STYLEREFS="TXT_2_PAR_LEFT">
▼<TextLine ID="P80_TL00010" HPOS="611" VPOS="256" WIDTH="1118" HEIGHT="35">
<String ID="P80_ST00014" HPOS="611" VPOS="258" WIDTH="317" HEIGHT="30" CONTENT="ABRAHAMSEN," WC="0.98"
CC="00001000002"/>
<SP ID="P80_SP00004" HPOS="928" VPOS="288" WIDTH="28"/>
<String ID="P80_ST00015" HPOS="956" VPOS="256" WIDTH="161" HEIGHT="29" CONTENT="MAGNE" WC="0.98" CC="10010"/>
<SP ID="P80_SP00005" HPOS="1117" VPOS="288" WIDTH="22"/>

```

Eksempel på en side med data fra Nasjonalbiblioteket. Denne ble lest inn via PHP og matchet mot databasen.

3.3 Lokalisere stedene hvor de norske ofrene døde

I regnearket vi fikk fra DIS Norge var det skrevet ned et sted hvor hver enkelt døde. De aller fleste skip, med unntak av mindre skøyter, var merket med deres båtklasse (DS = dampskip, MT = motortanker osv) som dødssted i de opprinnelige dataene.

Alle steder i basen som dermed ikke var merket som skip, sendte vi gjennom en geokoder som gir deg en posisjon basert på sted. I vårt tilfelle brukte vi MapBox' geokoder (<https://www.mapbox.com/developers/api/geocoding/>). Til Mapbox må man betale noen dollar i måneden om man har en del trafikk, men det er også mulig å bruke andre geokodere, som for eksempel Google (<https://developers.google.com/maps/documentation/geocoding/intro>).

I utgangspunktet er det vanskelig å stedfeste hvor mange av skipene forsvant. Mange skip ble torpedert, flere forliste og noen ble minesprengt. Originalkildene fra rett etter krigen har i stor grad antatte posisjoner. Dette har endret seg etter hvert som de tyske arkivene har

blitt åpnet, og de ulike skipenes skjebne har blitt oppdaget. Nettsiden warsailors.com er mest sannsynlig den beste ressursiden for de norske krigsseilernes skjebner.

De aller fleste skip, enten i Nortraship eller hjemmeflåten er omtalt her. De forliste skipene har i tillegg fått en egen side hvor skipets siste dager er godt beskrevet.

Som en del av forberedelsene til arbeidet ble denne siden crawllet(støvsugd), og vi lagret samtlige skipsnavn, og merket i databasen de skipene som hadde tittelen «Final Fate» på sin side, og teksten på siden. Tekstene ble lagret for videre databehandling – ikke med tanke for å publisere tekstene i sin helhet, men for å kunne lese data ut fra teksten.

Vi lagde følgende tese: Dersom teksten inneholdt teksten «sunk», «torpedoed» «struck a mine» eller «wrecked» og deretter posisjonsbeskrivelse, det vil si et eller flere tall etterfulgt av N eller S (nord eller syd), og deretter et eller flere tall etterfulgt av W eller E (øst eller vest), så lagret vi posisjonen som en vrakplass.

Eksempelvis for DS Polyana:

Final Fate -1941:

Polyana had left Sunderland with a cargo of coal on March 22-1941. Via Methil Roads and Loch Ewe, she arrived Oban on Apr. 3, leaving again on Apr. 7 for Freetown in the Gibraltar bound Convoy OG 58 (originated in Liverpool Apr. 6, arrived Gibraltar Apr. 21), and was estimated to arrive Freetown on April 30. According to "Nortraships flåte", which does not mention the identity of the convoy, the southbound section was detached on April 14 in position 44 41N 22 43W, and that's the last time *Polyana* was seen (as reported by the Norwegian D/S Brisk in the same convoy). A. Hague says she lost touch with the convoy that day. OG 58 will be added to an individual page in my Convoys section in due course. In the meantime, the ships sailing in it are named on the page listing ships in all OG convoys. In addition to *Brisk* already mentioned, the Norwegian *Bruse Jarl*, *Marga*, *Marita*, *Nesttun*, *Senta*, *Star* and *Torfinn Jarl* are also listed.

She was later found to have been torpedoed and sunk by U-103 (Schütze) in the very early hours of April. 25 (about half an hour after midnight, having been attacked by 2 torpedoes just before midnight on the 24th. Central European Time), position 12 45N 28 21W. All 25 on board perished, including 2 British, 1 Danish, 1 Tunisian, 1 Spanish and 1 Maltese.

For info, U-103 was also responsible for the attacks on Nina Borthen (1940) and Benjamin Franklin (1941) - follow the links for details.

Some sources, including Jürgen Rohwer, say *Polyana* had been in Convoy OG 60, but this does not add up - Convoy OG 60 departed Liverpool on April 26-1941 (arrival Gibraltar May 10), while OG 58 departed Liverpool on April 6, initially with 47 ships, some of which detached to head south, as mentioned.

Crew List - No survivors:

I dette eksempelet har vi to posisjoner, en posisjon hvor konvoien delte seg godt vest av Portugal, og én posisjon hvor skipet ble senket ved Kapp Verde. Det viktige her er å se om det ligger flere posisjoner i teksten, og om det gjør det, finne posisjon etter nøkkelord som «torpedoed», «sunk», «mine», «wrecked» eller «U-<tall>». Posisjonene og teksten ble lagret for nærmere ettersyn.

Med denne metoden hadde vi raskt ca. 500 skipsposisjoner, i tillegg til de mest omtalte stedene hvor det omkom nordmenn.

Videre gjorde vi en gruppering på alle steder nordmenn omkom i Mysql for å se hvilke steder var størst.

Her dukker det også opp hendelser vi kunne omtale. Bombingen av Laksevåg er ingen ukjent krigshendelse, men er verdt å løfte frem i en artikkel grunnet det store antallet døde, og at de fleste var barn. Det samme gjaldt for de som prøvde å rømme over til England med båt fra Vestlandet, og omkom i forsøket. Man kan også merke seg hurtigrutene Richard With, Barøy og Prinsesse Ragnhild, som ble senket med store sivile tap.

sted_hendelse	count(sted_hendelse) ▾ 1
Auschwitz, Polen	777
Eidsvold p/s	180
Trandamskogen	160
Laksevåg	138
Natzweiler, Frankrike	129
Sachsenhausen, Tyskland	128
Norge p/s	102
Bergen havn	96
Richard With d/s	95
London	84
Barøy d/s	77
Holen skole, Laksevåg	77
Drammensveien, Oslo	75
Prinsesse Ragnhild d/s	74
Bath (norsk jager)	71
Bergen	69
til England	69
New York, USA	68
	68
Oslo	65
Narvik	57
Gratangen	56
Irma d/s	55
Valløy	52
Skottland	51

DE SOM DØDE I FORBINDELSE MED HOLEN SKOLE, LAKSEVÅG

[Se i kart](#) [Del på Facebook](#)

okt. 1944

↻
NULLSTILL UTVALG

SE OGSÅ KAPITTEL 2: Her døde de

[Listen over de stedene eller skipene med størst tap, og et eksempel på oversikt.](#)

Posisjonene ble koblet til skip og person. Og siden vi allerede hadde tilgang på dødstidspunktet, kunne vi lage en interaktiv tidslinje. Dette ble gjort via Mapbox og deres åpne bibliotek basert på kode fra kartmotoren Leaflet.

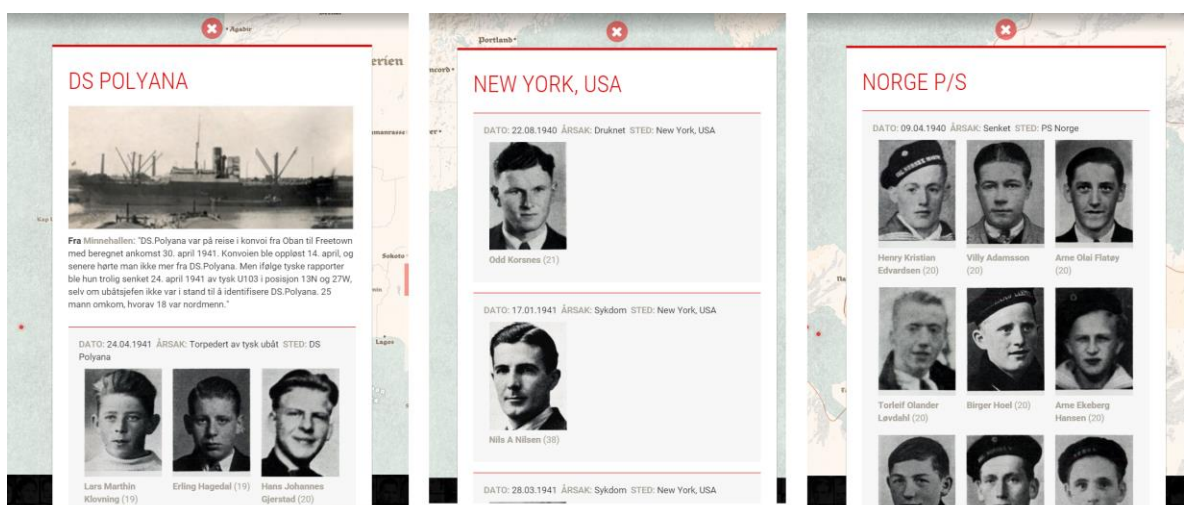
Da vi kjørte tidslinjen la vi merke til at 22 mennesker hadde omkommet i Karasjok 1. mai 1945. Dette var etter frigjøringen av Finnmark. Det viste seg at et norsk mineryddingskompani under øvelse hadde detonert en antitankmine, og 22 mann omkom. Dette ble også en egen sak i VG.

Kartet og tidslinjen ble til slutt slik

(http://www.vg.no/spesial/2015/vaare_falne/map_slider.php):

Kartet viser at det døde nordmenn på alle hav og på alle kontinent. For hver prikk i kartet er det også en liste over hvem som omkom hvor:

4 Offentlige data

En sentral brikke vi gikk opp med Nasjonalbiblioteket var om dataene fra «Våre Falne» var å anse som offentlige data. Bokverket ble gitt ut av den norske stat etter krigen, og verket ble gitt i gave til den nærmeste etterlatte etter hver av de falne. Dette ble i stor grad finansiert ved at hjemkommunen ga et bidrag på 50 kroner per gave.

Dermed var det vår oppfatning at måtte være å anse som et offentlig verk ref. åndsverksloven kapittel 1 § 9:

§ 9. Lover, forskrifter, rettsavgjørelser og andre vedtak av offentlig myndighet er uten vern etter denne lov. Det samme gjelder forslag, utredninger og andre uttalelser som gjelder offentlig myndighetsutøvelse, og er avgitt av offentlig myndighet, offentlig oppnevnt råd eller utvalg, eller utgitt av det offentlige. Likeledes er offisielle oversettelser av slike tekster uten vern etter denne lov.

Åndsverk som ikke er frembrakt særskilt til bruk i dokumenter som nevnt i første ledd, og som det siteres fra eller som gjengis i særskilt vedlegg, omfattes ikke av denne bestemmelse. Første ledd gjelder heller ikke lyrikk, musikkverk eller kunstverk.

Vi mente også at offentlighetsloven kapittel 2 § 9 kunne være aktuell. Nasjonalbiblioteket hadde digitalisert hele verket, og det var dermed lagret som strukturerte digitale data.

Alle kan krevje innsyn i ei samstilling av opplysningar som er elektronisk lagra i databasane til organet dersom samstillinga kan gjerast med enkle framgangsmåtar.

For å vanskeliggjøre det hele, var deler av bøkene illustrert av Thorbjørn Egner og inneholdt en tekst om den norske krigsinnsatsen. Vi ble dermed bedt om å avklare det hele med Nasjonalbibliotekets juridiske avdeling, som ikke hadde vært borte i vår problemstilling tidligere. Vi fryktet lang saksbehandling, men i løpet av noen få timer fikk vi det hele avklart fra Nasjonalbiblioteket. Verkene var å anse som offentlige dokument, og biografiene var å anse som offentlige data.

Vi takket og bukket for rask saksbehandling, og hadde med det en komplett oversikt med biografier på nesten samtlige nordmenn som døde på norsk side under 2. verdenskrig. Datoen var 25. mars, og med en påske i mellom var det straks 9. april.

5 Maskinlest tekst og verktøykasse

5.1 Rette maskinlest tekst

Etter hvert som vi begynte å lese gjennom tekstene, så vi at det var flere skjemmende feil i biografiene. Dette har kommet som et resultat av at teksten er maskinlest. Vi satte dermed i gang med å finne ut av hvordan vi kunne rette opp i en del av feilene raskest mulig. Én ting

kollega Øyvind Engan raskt fant ut var at maskinlesingen gjerne feilet på de samme tingene. De gangene biografien inneholdt teksten «8. av», var det en feil-lesing av forkortelsen «s. av», altså «sønn av». Videre var «iBso» «iBsi» og «iBbi» tall som var tolket som tekst – henholdsvis «1850», «1851» og «1881». Å rette disse feilene er raskt gjort i MySQL med oppdateringen `UPDATE ww2deceased SET profile = REPLACE(profile, 'iBbi', '1881') WHERE INSTR(profile, 'iBbi') > 0;`. Et alternativ kunne ha vært å bruke Open Refine, et open source verktøy for å rette opp i større tekstmengder: <http://openrefine.org/>.

5.2 Verktøykasse

Det hopet seg etter hvert opp med småting vi måtte få gjort før publisering. Det var bilder som ikke var koblet til personer, personer med blanke biografier og mange lokasjoner med ukjent posisjon. Vi satte dermed én person til å lage en verktøykasse som kunne hjelpe oss med å koble data.

Denne verktøykassa ble dermed sendt ut til en del av våre kollegaer, hvor de ble spurt om de kunne hjelpe oss å koble mest mulig data.

Følgende verktøy ble laget:

Verktøy for å koble bilde til person

Verktøy for å koble biografi til person

Verktøy for å sette fødselsdato

Verktøy for å sette dødsdato

Verktøy for å sette dødsårsak

Verktøy for å finne dem som døde på ukjent sted

Verktøy for å korrekturlese profiler

I samarbeid med kollegaer og fire elever fra Elvebakken videregående skole klarte vi å ta unna nok korrekturlesing og kobling av data de siste 14 dagene før 9. april at vi kunne publisere.

6 Publisering og etterarbeid

Ettersom det har gått over 60 år siden bokverket «Våre falne» ble gitt ut, tok vi høyde for at det ville være forandringer i materialet vi satt på. Det var også knyttet spenning til i hvilken grad noen hadde falt ut av våre data. Vi rigget den digitale featuren slik at det skulle være lett å gi tilbakemelding til oss.

Og tilbakemeldingene strømmet inn fra publiseringstidspunktet. Mange av tilbakemeldingene var om små detaljer i biografiene som i originalteksten kunne bli forbedret.

Vi fikk også inn tips om saker. Holocaust-senteret, som vi hadde kontakt med underveis, ga raskt tilbakemelding om at ca. 100 personer med jødisk bakgrunn ikke var tatt med i «Våre falne». Noen var familier som ble totalt utslettet, slik at ingen kunne fortelle om dem etter krigen. Noen hadde kommet til Norge som flyktninger nokså kort tid før krigen, og ikke fått norsk statsborgerskap. Vi mente likevel det var riktig å legge en nokså vid definisjon til grunn for hvem vi tok med i oversikten vår. Vi brukte Kristian Ottosens bok «I slik en natt» som kilde.

I tillegg ble vi tipset om at det skulle være 62 kjente norske rom (sigøynere), som først ble utestengt fra Norge og senere drept i tyske konsentrasjonsleirer. En rapport fra Holocaustsenteret forteller hvordan de på ullent vis ble fratatt sitt norske statsborgerskap på 1930-tallet. Derfor hadde redaksjonskomiteen bak «Våre falne» formelt sitt på det tørre da de valgte å utelate dem fra bøkene, selv om det var snakk om familier som hadde vært norske statsborgere i flere generasjoner. Dette ble en [egen sak](#), og vi fikk inkludert dem i oversikten vår. Så vidt vi vet er det første gang norske rom regnes med i en oversikt over norske ofre for krigen.

I tillegg er 10–15 personer lagt til, i stor grad nordmenn som utvandret til USA og byttet nasjonalitet for å kunne kjempe for Norge i Europa igjen. De er alle begravet i Norge etter krigen, eller på krigskirkegårder i Europa.

I alt har vi gjort drøyt 2000 endringer og tilføyelser i databasen som følge av henvendelser fra leserne.

6.1 Robotjournalistikk

De personene vi satt igjen med uten biografi etter publisering, tok vi for oss og genererte opp biografier for via Excel. Ved hjelp av funksjonen «Kjede.sammen» i Excel kan man enkelt generere opp en standardisert tekst basert på dataene man sitter på. Dette vil også være mulig med en kombinasjon av Google Spreadsheets og et programmeringsspråk.

S2	=KJEDE.SAMMEN(B2;" ";A2;" ";G2;" ";E2;" Født ";D2;" ;Arrestert ";I2;" under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert ";K2;" med skipet ";L2;" ;Død ";N2;" i Auschwitz.)																											
R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	AA	AB	AC	AD	AE	AF	AG	AH	AI	AJ										
1	(merknad)	(bio aut.)																										
2		Ernst Adler , Oslo. Født 3. september 1910. Arrestert 26. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
3		Marie Basseches, humor, Tønsberg. Født 1. oktober 1883. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
4		Max Basseches, kjøpmann, Tønsberg. Født 4. august 1879. Arrestert 27. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
5		Bernhard Berenhaut, kjøpmann, Oslo. Født 19. mai 1881. Arrestert 27. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
6		Gertrud Berenhaut, humor, Oslo. Født 12. februar 1884. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
7		Adolf Berkowitz, smed, Tønsberg. Født 6. april 1912. Arrestert 27. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
8		Betty Berkowitz, humor, Tønsberg. Født 9. februar 1913. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
9		Gisela Bernstein, humor, Oslo. Født 21. mars 1888. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
10		Richard Bernstein, kontorist, Oslo. Født 12. september 1882. Arrestert 27. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Monte Rosa. Død 21. januar 1943 i Auschwitz.																										
11		Rebeka Blåt, humor, Oslo. Født 1. mai 1894. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 24. februar 1943 med skipet Gotenland. Død 3. mars 1943 i Auschwitz.																										
12		Alice Bornisky, humor, Bergen. Født 5. juli 1892. Arrestert 6. januar 1943 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 24. februar 1943 med skipet Gotenland. Død 3. mars 1943 i Auschwitz.																										
13		Paul Borinsky, kjemiker, Bergen. Født 27. april 1881. Arrestert 27. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
14		Herze Caplan, kjøpmann, Tromsø. Født 18. juni 1913. Arrestert 18. juni 1941 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Monte Rosa. Død 3. mars 1943 i Auschwitz.																										
15		Fritz Cohn, advokat, Asker. Født 28. juni 1885. Arrestert 27. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 7. januar 1943 i Auschwitz.																										
16		Margot Cohn, humor, Asker. Født 2. august 1892. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
17		Franz Daus, pensjonist, Bergen. Født 6. november 1896. Arrestert 26. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 13. desember 1942 i Auschwitz.																										
18		Walter Einzig, funksjonær, Oppgård. Født 25. september 1905. Arrestert 27. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
19		Carl Ludwig Elias, dr. juris, Lillehammer. Født 19. september 1891. Arrestert 27. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
20		Othilie Epstein, humor, Oslo. Født 8. februar 1895. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
21		Erwin Fischel, lege, Oslo. Født 7. august 1874. Arrestert 26. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
22		Saló Flanter, Oslo. Født 9. november 1885. Arrestert 26. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
23		Josef Grabowski, kontor, Trondheim. Født 11. mai 1911. Arrestert 7. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 24. februar 1943 med skipet Gotenland. Død 1. mai 1943 i Auschwitz.																										
24		Lisebeth Grabowski, humor, Trondheim. Født 30. april 1920. Arrestert 25. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 24. februar 1943 med skipet Gotenland. Død 3. mars 1943 i Auschwitz.																										
25		Tibor Graf, universitetsassistent, Oslo. Født 25. september 1908. Arrestert 20. april 1943 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 30. september 1943 med skipet Other route. Død 1. november 1943 i Auschwitz.																										
26		Felix Grunder, ingeniør, Oslo. Født 26. september 1904. Arrestert 26. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
27		Emil Gunst, Oppgård. Født 21. oktober 1891. Arrestert 26. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 24. februar 1943 med skipet Gotenland. Død 3. mars 1943 i Auschwitz.																										
28		Gjertud Gunst, skoleelev, Oppgård. Født 15. oktober 1930. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
29		Lilly Gunst, humor, Oppgård. Født 8. oktober 1911. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død 1. desember 1942 i Auschwitz.																										
30		Friedrich Hammerslag, Halden. Født 20. november 1888. Arrestert 26. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 24. februar 1943 med skipet Gotenland. Død 3. mars 1943 i Auschwitz.																										
31		Toni Sara Hammerslag, humor, Halden. Født 10. desember 1896. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 24. februar 1943 med skipet Gotenland. Død 3. mars 1943 i Auschwitz.																										
32		Clothilde Hanauer, humor, Ålvik i Hardanger. Født 29. november 1882. Arrestert 26. november 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 24. februar 1943 med skipet Gotenland. Død 2. mars 1943 i Auschwitz.																										

Funksjonen «Kjede.sammen» tatt i bruk i Excel for å kunne lage en kort biografi på deporterte jøder fra Norge.

ERNST ADLER

FØDT: 03.09.1910 FØDESTED: DØD: 01.12.1942 DØDSÅRSÅK: Drept i tysk utryddelsesleir (usikker dato) STED/SKIP: [Auschwitz, Polen](#)

Ernst Adler, Oslo. Født 3. september 1910. Arrestert 26. oktober 1942 under jødeforfølgelsene i Norge. Deportert 26. november 1942 med skipet Donau. Død i Auschwitz, usikker dato. (Kilde: «I slik en natt» av Kristian Ottosen)

Endelig profilttekst for en person.

6.3 utfordringer

Det har vært flere utfordringer knyttet til arbeidet. Først og fremst tidsperspektivet. Likevel klarte vi med hjelp av gode kollegaer og en del egen arbeidsinnsats å lande det meste. Arbeidet var på ingen måte ferdig til 9. april, og det ble jobbet kontinuerlig i nesten to måneder for å få alle brikkene på plass etter hvert som vi fikk tips om nye omstendigheter.

Vi fikk også inn noen tips om personer som ikke fantes i materialet vårt. Disse måtte vi ettergå nøye for å finne ut omstendighetene rundt dødsfallet. I forordet til bokverket står det at redaksjonen hadde tatt en «videst mulig tolkning» for de som sto i materialet. Vi tok utgangspunkt i det samme, men det var et absolutt og naturlig krav at utelatte personer ikke måtte ha falt på okkupasjonsmaktens side. Det har derfor gått mye tid til å undersøke omstendighetene rundt hvert enkelt dødsfall.

En annen klar utfordring var enkelte skip som aldri ble torpedert, men hvor mannskap døde av ulike årsaker. Det beste eksempelet her er skipet Bergensfjord, som gikk som linjeskip mellom Norge og USA før 2. verdenskrig. Skipet gikk i troppetransport under hele krigen, uten å bli senket. Likevel døde 8 av mannskapet av ulike årsaker, og disse er alle regnet som krigsseilere. Bergensfjord er dermed med i oversikten, men ikke på kartet.

7 Konklusjoner

Dette prosjektet bygger hovedsakelig på åpne data. Alle opplysningene vi har presentert, har i større eller mindre grad vært kjent tidligere. Men vi har sammenstilt opplysningene og presentert dem på en ny måte – slik at selv de som kjenner temaet godt fra før, sier de har fått ny innsikt av å se presentasjonen vår.

Vi viser grafisk hvordan dødsfallene beveger seg innover landet i dagene etter 9. april 1940. Vi viser hvordan senkingen av norske skip spredte seg ut over Atlanterhavet etter hvert som tyske ubåter fikk større rekkevidde. Vi viser omfanget av jødeutryddelsene.

I Skup-sammenheng har vi brukt lite energi på å krangle om tilgang til offentlige dokumenter, men måten vi fikk lov til å bruke «Våre falne» på, mener vi er ny.

Rigget skapte også meget stor interesse. Med mer enn 1,3 millioner unike brukere er oversikten en av de 3 mest leste sakene i VG noensinne.

Sist, men ikke minst: Siden alt vi har jobbet med har vært å anse som offentlige data, har vi også bestemt oss for å dele vår ferdige liste. Vi har gjort den komplette databasen med tekst og bilder tilgjengelig på Github, til fri bruk: <https://github.com/VGRedUtvikling/>

VEDLEGG

Prosjektet er først og fremst digitalt og kan sees her:

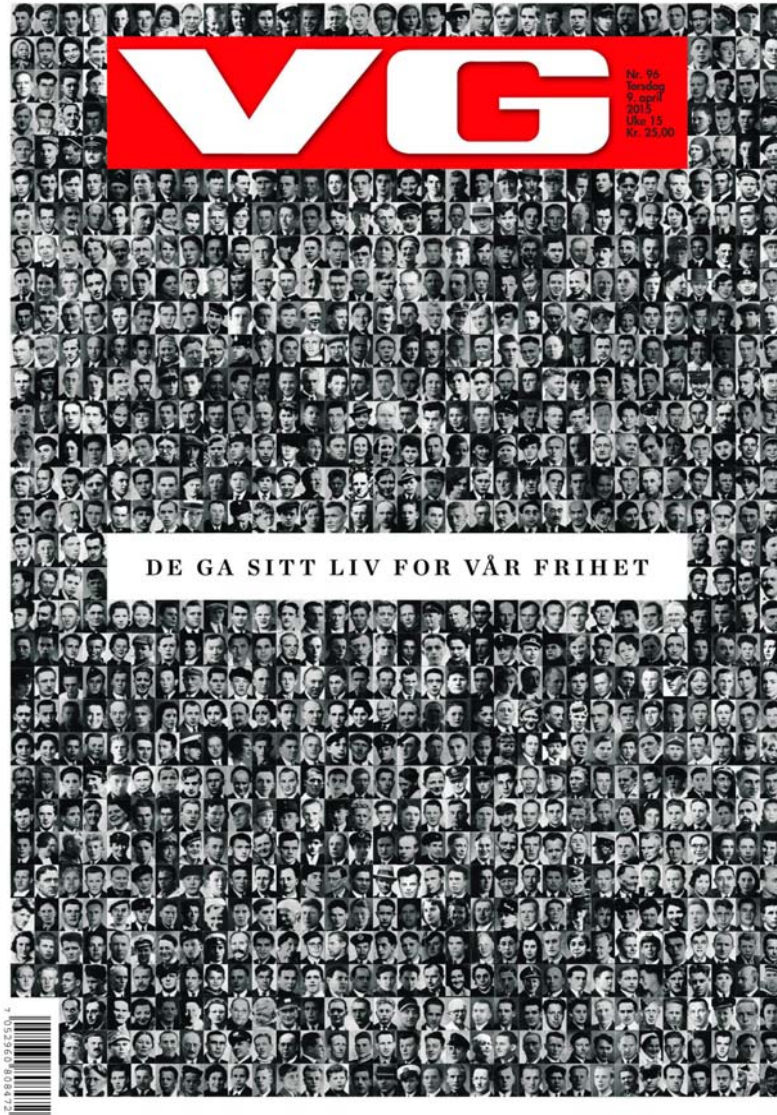
www.vg.no/spesial/2015/vaare_falne/

Visualiseringen av hvor det omkom nordmenn er tilgjengelig her:

http://www.vg.no/spesial/2015/vaare_falne/map_slider.php

De vedlagte artiklene er alle baserte på det digitale prosjektet, og funn gjort under arbeidet

11 724 NORDMENN BLE KRIGENS OFRE

VG

No. 96
Lørdag
9. april
2011
Uke 15
Kr. 25,00

DE GA SITT LIV FOR VÅR FRIHET

ISSN 0965-5141

9. APRIL 1940

KRIGENS VERSTE DAG

● 1432 britiske bomber over Laksevåg

● 61 elever døde da skole ble rammet

Av ESPEN A. HANSEN
Onsdag 4. oktober 1944 kommer en luftbåren britisk armada inn over Laksevåg ved Bergen og sprer død og ødeleggelse. Det blir krigens verste dag i Norge.

Holm ved Holm sluttet seg i ferd med å avslutte første time når luftvernsalarmen utløst. Klubbene er fem over all.
 Fem minutter senere går flyalarmen. Elevene søker tilflukt i kjelleren sammen med sine lærere.
 Klubbene 00.23 angriper britiske Royal Air Force med 150 fly, hvorav 140 bombefly som har tatt av fra Englands østkyst med en samlet besetning på 1004 mann. Målet er tyskerens ubåtbanke «Brunn» og Danstger Werft i Nordrevægen, 100 meter mens skolen.
 Først høres noen avskyelige drønn som stiller i styrke og kommer stadig nærmere. Til slutt rister grunnen og flyduren er erodert.
 Himmelen er svart av fly.
 Så, et lynflint, et voldsomt skraal.
 I løpet av noen sekunder er skolen og store deler av Laksevåg forvandlet til et ufattelig inferno.
 11 minutter senere er angrepet over.

Pulverisert
 Holm skole ble delt i to. Den ene halvparten av skolen var så godt som intakt, men sørsiden av skolen var pulverisert til en ruinhaug etter at den ble truffet av tre bomber.
 I kjelleren var guttene 4. og 5. klasse med 18 og 11 år gamle elever, samt to lærere, slutt inn.
 Alle som var i sørsiden av skolen, ble drept, opplyser journalisten, forfatteren og tegneren Ingebjørg Jensen (61), som har jobbet med Laksevåg-bombingen siden 2003, og laget TV-dokumentaren «Så som aldri leges» og tegneboken «Bomber over barskolen».
 Hennes far, Johannes K. Jensen, omkom i angrepet da familiens hus ble knust av en fulltreffer. >>>

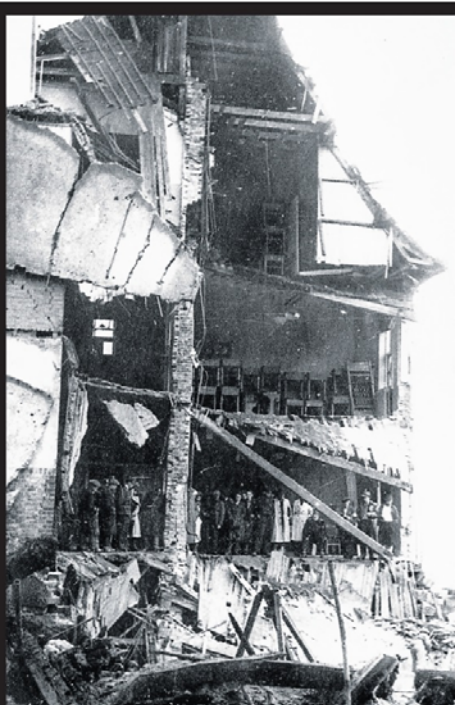
9. APRIL 1940

DØDBRINGENDE LAST: Bombene er sluppet over Laksevåg. I løpet av 11 minutter mistet 193 sivil liv da britene skapte bombe-lyskermes ubåtbanngår.

BOMBBEREGN: RAFs det britiske luftflåstøt angriper med 152 fly og slipper 1432 bomber med 600 tonn samlet vekt. To til tre bomber ble sluppet over Laksevåg hvert sekund. Røykutviklingen gjør det umulig å se målet.

DELT I TO: Holen skole ble truffet av tre bomber og delt i to. Den ene halvdel var nærmast intakt. Den andre halvdel ble pulverisert. 61 elever mistet livet.

Atte personer bodde i huset. Ingrid og Ingrid Pedersen og deres to barn, Turid og Robert. Det unge skolebarnet Sigvald og Ingrid Haugland, samt Johan W. og Johanna S. Jensen. Deres voksne barn, Harald og Killa, har forlatt rodet.

Ekteparet drar på jobb som vanlig. Konene er hjemme. 11 år gamle Robert har løst til skolen. Sju år gamle Turid er hjemme med sin søster.

Ingrid Pedersen og daten Turid blir funnet døde på kjøkkenet. Min farmor og Ingrid Haugland blir funnet døde i et rom i kjelleren som ble brukt som tilfuktkrom, forteller Jensen, som er aktuell med utstillingen «Rødt og bomben» på Bergenshus Festingsmuseum.

– Min far, som var flykting i Sverige, levde i flere uker i den tro at familien hadde klart seg. Han snakket ikke om tragedien. Som liten spurte jeg om han ikke var sint på engelskemennene som drepte farmor. Da ble han rar i fjeset og sa med innbitt stemme at «det var nødvendig for å vinne over tyskerne», minnes Jensen.

Klassevennensene Ragnarhild Brattstevit (1921–2013) og Alma Fosedal (80) var 10 år da bombene traff skolen.

600 hjemløse

– En lærertime satt midt på gulvet i bomberommet, beste fadervar og fortalte at vi snart kom til himmelen, fortalte Brattstevit til Aftenposten i 2011.

– Men det var bare flaks. Vi befant oss i den delen av skolen som ble stående. Hørdeløse har likevel prognostisert senere i livet. Jeg har reddet for hundrede rom. Liker ikke stegte dører, modrer hun.

Sikopunktene til bombemyne ble plassert i den uferdige delen av taket på ubåtbunker.

– Begge jentene mistet hjemmene sine i bombingene. – Bombingen var en ting, men det var et større sjokk å komme hjem og oppdage at hjemmet ditt var jevnet med jorden. Jeg ville hjem til mor og far, for der var jeg trygg, minnes Fosedal.

40 boliger ble totalskadet, 70 ble sterkt skadet, 600 mennesker ble hjemløse. Samtlige elever i klassen til Fosedal overlevde.

– Men det var bare flaks. Vi befant oss i den delen av skolen som ble stående. Hørdeløse har likevel prognostisert senere i livet. Jeg har reddet for hundrede rom. Liker ikke stegte dører, modrer hun.

Sikopunktene til bombemyne ble plassert i den uferdige delen av taket på ubåtbunker.

– Begge jentene mistet hjemmene sine i bombingene. – Bombingen var en ting, men det var et større sjokk å komme hjem og oppdage at hjemmet ditt var jevnet med jorden. Jeg ville hjem til mor og far, for der var jeg trygg, minnes Fosedal.

40 boliger ble totalskadet, 70 ble sterkt skadet, 600 mennesker ble hjemløse. Samtlige elever i klassen til Fosedal overlevde.

ten høyekaplosive, med 600 tonn samlet vekt.

– To til tre bomber ble sluppet over Laksevåg hvert sekund.

Rolf Zakariassen (82) var 12 år og skulle ikke begynne på skolen for klokken 15.10. Han hadde fått beskjed om å stille seg i en haitilke og holde seg der inntil moren kom. Det var røyking og familien trengte sukker.

Grov etter lik

Da alarmen gikk og bombeene begynte å falle la Zakariassen på sprang hjemover, men han som ikke så langt for en skjemt person rokket ham vekk fra gatene.

– Plutselig ble jeg dratt inn i en kjeller, minnes han.

En voksen mann sperret døren så ingen skulle komme ut, men lufttrykket fra bombene var så kraftig at døren ble slått opp. Lufta ble slått ut av dem som befant seg i kjelleren.

– Det fortalte seg som en øviglet, som en bombingen varte flere timer. Det føltes som angrepet aldri tok slutt, forteller Zakariassen.

Det tok mange dager å grave fram likene fra de røkede ruinhaugene.

• Et elever, to lærere, en vaktmester og 18 fra Det sivile luftvæsen førstehjelpstjeneste, omkom på Holen skole.

• 36 personer ble drept på Kjelvdals Lørfabrikk og 11 hos Bernt Iversen & Søn.

• I private hjem og på arbeidsplasser omkom ytterligere 66 personer, hvorav flere skoleelever og mindre barn.

Da myndighetene en ukentid etter angrepet undersøkte antallet av bombene til de som skulle være venner og allierte.

Innet annet sted i Norge hadde større tap av sivile under krigsoperasjoner enn Laksevåg i løpet av de fem årene med okkupasjonen.

Odd Henry Paulsen (79) klarer ikke å glemme, som så mange andre overlevende. Bombangrepet var over på under et kvarter, men traumene og tragedien har hjemmakt ham i 70 år.

Vennegjeng drept

– Vi en gjeng med smågutter som alltid gikk sammen til skolen. Det var et stykke å gå. Det var små, lette og ablegoyer. Ukyrdige guttetreker. Men denne dagen dukket ikke frem av vennene mine opp på tilbaketur.

– Tre av dem bodde rett over gaten. En av guttene bodde i samme hus som meg. Jeg husker mødrene som sto og ventet. De hadde hørt brølet, sett bombene og hadde panikk. Det er skremmende å tenke tilbake på.

De fem døde kameratene var Einar Paulsen, Einar Lie, Einar Mathsen, Toralf Eriksen og Kjell Seim.

– Det henger smålitt rundt i segv etter alle disse årene, medgr Paulsen.

Selv fikk han tre datter som skulle oppleve en far som sto opprørt i sorgen og skrek av sine lengers fulle kraft når marerittene rullet.

RASERT: Laksevåg ble i løpet av 11 minutters bombing en eneste stor ruinhaug. Dette bildet er tatt fra taket av ubåtbunker, selve målet for bombing, som fikk minimale skader.

SIVILE TAP: Et av dødsfollene bæres bort fra ruinene av Kjelvdals fabrikk hvor hele 36 mistet livet. I alt 193 ble drept under bombeangrepet.

RUINHAUG: Laksevåg var en eneste ruinhaug etter at det britiske luftflåstøt angrep med 140 bomber, men den tyske ubåtbunkerer midt i bildet ble skånet av skadene.

DØDE BARN: På bildet har redningsmannskapene funnet en av de omkomne elevene i ruinene av Holen skole.

OVERLEVDE: Rolf Zakariassen (82) ble dratt inn i en kjeller da bombene begynte å falle over Laksevåg.

– Til slutt måtte jeg be om å få jobbe matisk på fabrikk, av hensyn til familien, opplyser Paulsen.

– Mange av dem som overlevde Laksevåg-bombingen har blitt med angst, depresjoner og flere har tatt sitt eget liv.

Bombeangrepet ble i temaingen snakket om. Tragedien, hvor de allierte bombet i hjel sivile og ble møtt med omang fra rystede og gråtende tyske soldater, skulle leses i hjel.

I historiebøkene ble bombingene ikke omtalt i det hele tatt eller i beste fall avspist med et par knappe setninger.

– Krig er det verste som finnes. Det er alltid sivilbefolkningen som må lide mest, bemerker Odd Henry Paulsen.

E-post: eipen.arn@norskpost.no

9 APRIL 1940

Historier om onkel Arne

Slik var livet før døden for en av de 11 724 som mistet livet under krigen

På fredagen sin, 4. november 1942, tok den nygitte flygeren Arne Taarnesvik (27) på seg en ekstravakt for å beskytte en alliert konvoi i Nordsjøen. Det kostet ham livet.

Nysaklig hva som skjedde i minuttene før Taarnesvik mistet kontrollen over sitt Northrop N-3PB-fly, fikk en spiss og tufft vannet med dødelig kraft, vet vi ikke. Men mest sannsynlig var det tekniske problemer med flyet som gjorde at Arne Taarnesvik, sammen med besetningsmedlemmene Elmas T.A. Gjertsen og Toralf Ostland, endte sitt liv denne dagen.

Slik ble memoene tre av de 11 724 som er med i VGE-oversikt over fante soldatene under 2. verdenskrig (se vg.no).

Slekstens helt

Men for meg er ikke Arne Taarnesvik bare en i mengden. For onkel Arne var innormet lillebror og slekstens helt. Overalt hang bildet av Arne. Akkurat som hos min morfar. På hederstjenesten rett over skrivebordet i stua, der det var umulig ikke å se ham usmett hvor i rommet man befant seg. Kikket han med et galskull og litt trygjerrett smil på fotografen som tok bildet før over til ar sønn.

Med en blanding av sårhet og stolthet viste søsknene frem bildet av Arne og broren Ansmund, som døde i Egypt noen måneder før broren sin, til alle som ville se. Da de ble syv år gamle på alt familien om hadde ofret for at Norge og de allierte skulle vinne krigen.

Dette er Arnes historie, og den begynner for 109 år og en drøy uke siden.

Mange søsken

Slektingdalen Efdem ligger vakker til der det norske bondelandet mater havet i. Mye av Arnes barndom ble til i Berntundelag. Her ble Arne Taarnesvik født i april 1915. Han var nummer ti i en søskenflokk på tretten, en søskenflokk som til tross for aldersforskjellene og antallet barn var trygget av stor sårhet og kampkraft. Gjærdet var stor etter dårlig standard, men alle husene var landfordelet i 120 arene og en stor gårdstran gjorde livet vanskelig for Arnes foreldre, sine eldrebrødre. Likevel var det mat på bordet til alle og en stor grad av trygghet i oppveksten for søsknene.

Men om gården var stor, var den sannsynligvis ikke stor nok til at den var noe livende sted for en ung gutt som ikke hadde noe hap og sedel, og som ville ut og se verden. Et naturlig yrkesvalg for mange på trenderidelskassen var sjøen, og det ble også Arnes valg. I brev hjem til søsknene fortalte Arne om livet på havet, men det kom mer også fra klare tegn på varmtret og nye muligheter. Hardtarke sjømannsveset, Ansgar, vurderte han allerede før krigen å være et utvalg til en militær karriere, men da tyskerne invaderte Norge 9. april

NYGIFTE Lykkelige og nygitte smiler Arne Taarnesvik (27) og Maureen Benson (18) på sin bryllupsdag 24. juni. Bare noen måneder senere var lykken brutt til tragiske. Iaa. januar 1940, befant han seg likevel fortsatt på havet, som styrmann om bord på «M/S Braganza».

«Little Norway»

Raskt bestemte Arne seg for at han ville gjøre en militær tjeneste for Norge i oktober 1940 gikk han i land i USA og mottok et av god. Kort tid senere meldte han seg til tjeneste i «Little Norway» i Canada.

Den norske flyskolen «Little Norway», som da befant seg på Centre Island rett utenfor Toronto havn, ble bestemt opprettet nesten umiddelbart etter at fellingen i Norge var over. I november, kort tid før Arne kom, sto den klar til å utdanne flygere, navigatører og tekniskere til tjeneste i det norske flyvesen.

Onkel Arne ville lære seg å fly, og flyger ble han. I løpet av det neste året gjennomførte han rekursivt, grunnleggende mekanisk trening og naturligvis selve flyverutdanningen. Menstapen av tiden opphøyt han seg i Toronto, men flyverutdanningen i «Little Norway» foregikk også ved base i Medicine Hat langt vest i Canada og i Charlottetown og Debert helt i øst. I mai 1942 var han klar for sin første tur over Nordjøl.

Gift i en fei

Men historien om Arne Taarnesvik liv i Toronto har også et privat kapittel. En gang i 1941 møtte han morebrøderen Maureen Benson (18), som skulle bli hans kone. I et brev han skrev til Arnes søster etter at hun var blitt enkla, forteller Maureen om en dyp kjærlighet som begynte som vennskap og endte med ekteskap. Fra Arnes dagbok, som ble funnet på ham, vet vi at han ble bryllupsdag i juli 1942, og at han forrytlet tidom godt. Lørdag 20. juni skriver han:

«Fikk fri til Torsdag morgen. (...) Ankom Toronto kl. 21.44, reiste opp til Bensons for å besøke Maureen. (...) Og dagen etter følger han opp med «Maureen og jeg ble enige om å gifte oss. Bryllupsbrevet ble bestemt å holdes Onsdag kveld.»

Fridde søndag, Bryllup søndag. Akkurat hvorfor det var søndag med et slikt hastverk, vet vi ikke. Men gjestene var mye korta, permatjonger var sjeldne og bransjen de befant seg i var svært riksinnfalt. Kanskje var det derfor de bestemte seg for å få søken sammen i en fei.

Uansett: Bryllup ble det, og Little Norway-kameraten Halvard Vikholt var Arnes forlovet. Hedeligvis vliste igjen av dem hvor kort ekteskapet skulle bli da Arne kort og prent skriver «Bryllup og stor stas i dagtogen 24. juni.»

Bryllupsreise

Noen dager senere reiste de på bryllupsreise i Gledene nord for Montreal. De fant seg en liten leilighet i Toronto, og Maureen forteller om en svært lykkelig tid. Arne hadde begynt i aktiv tjeneste og flyr stadig frem og tilbake over Atlanterhavet mellom Storbritannia og Canada, men det innebar også at parets stadig fikk tid sammen. De la planer for fremtiden og gledet seg til å reise til Norge sammen når krigen en gang var slutt.

Flyttet til Island

Men lykken fikk altså en brå slutt. Høsten 1942 sa Arne sin å bli tatt opp ved krigsskolen overvåring, som fikk avslag fordi Flyvevesenets Felleskommando ikke mente det var forvarelig å ta en kompetent flyger ut av aktiv tjeneste.

I stedet ble han stasjonert på Island, der 390-akvadrone og hovedbasen til de norske Northrop-flyene befant seg. Deres viktigste oppgave var å gi flystøtte til allierte kommandoer og angripe tyske skuter, som var en stor fare for handelsflåten. Tiden derfor han mellom basene i Reykjavik, Akureyri og Budareyri.

I dagboken beskriver Arne stadig tekniske problemer løst, mindre brannar, deler som ryker og nedslidninger. Av 24 Northrop N-3PB-fly gikk 11 tapt som følge av dårlig vær, tekniske problemer eller tyske angrep.

Men det er også plass til noen om bekymringer i det han skriver i dagboken før han døde, forteller han om hyggelig gjensyn med gamle kamerater og om hvor flott han syntes det er langs kysten av Island.

Skjebnesvanger dag

4. november 1942 begynte anslagsvis som mange andre dager. Det var Arne som skulle flystøtte til en alliert konvoi. Det vil si: Egentlig var det en av de andre flygerne som hadde oppdraget, men Arne tok på seg en ekstravakt for å dekke opp for ham. Det skulle han ikke ha gjort. Noen minutter før klokken 12 gikk det galt.

Arne Taarnesvik ble senere drept i to hendelser i vannet av mannskapet på det amerikanske marinfartøyet «USS Bibber». Han ligger begravet på Island.

Epoke: aust.arkiv@vg.no

DE DØDE FOR NORGE

Av OYVIND ENGBÅN og DAN KARE ENGBÅN

11 724 soldatene ble ofre for andre verdenskrig – på havet, i kamp, i fangenskap eller ved ubli og misforståelser.

På VGs nettstede publiserer vi en mest mulig komplett oversikt over alle de norske soldatene i krigen.

Her kan du søke opp slekters krigshelter eller navn, du kan søke opp de siste fotografierne, og du kan se dag for dag hvor nordmenn døde og hva de døde av.

Da krigen kom til Norge 9. april 1940, hadde den allierte pålagt i seg millioner ute i verden. 430 nordmenn var døde i krigen, de fleste sjømenn på skip som ble torpedert av tyske ubåter.

Fredens kommer til Norge 8. mai 1945, men nordmennene skulle ikke å se. De kommer i kamp med tyske offiserer som ennå ikke har severt fra viljens sine, de finner minner i minnerboken, og frem til dag har de norske skip stadig torpedert av japanske ubåter.

Epoke: aust.arkiv@vg.no

PILOT Arne Taarnesvik hadde et brennende ønske om å bidra i kampen for Norges frihet. Han meldte seg til tjeneste i «Little Norway» og utdannet seg der til pilot. Foto: Privat

1934: UTESTENGT FRA NORGE

Av STIAN EISENTRÅGER

I 1934 ble tre norske romfamilier nektet å reise hjem av norske myndigheter. Ti år senere ble tre generasjoner nesten totalt utslettet i nazistenes dødsleirer.

Selv om det har vært kjent at opptil norske rom ble ofre for den nazistiske stryddelsespolitikk overfor sigøynerne, har det ikke vært noen oversikt over antallet ofre og prosessene som ledet frem til at norske rom endte i stryddelsesleiren Auschwitz-Birkenau.

UTESTENGT: I januar 1934 ble dette følget med norske rom avlevert av norske myndigheter på grensen mellom Tyskland og Danmark. Det går godt var det en paragraf i Flåmmedokken som forbad sigøynerne å komme til Norge. Loven var gjeldende fra 1927 til 1956. Foto: VLICK FOTO

Nye og mer detaljerte opplysninger rundt disse dramatikkene skjedde i forbindelse med den første rapporten «Å bli dem kvitt. Utviklingen av en sigøynerpolitikk og stryddelsen av norske roma», som er laget av forskere ved Renter for studier av holocaust og livsgrunnforskning på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

På bakgrunn av opplysningene i rapporten har VG laget profiler på de til nå 61 kjente norske rom som ble drept i nazistenes konsentrasjonsleirer, og lagt dem inn i VGs interaktive «Varefabel»-database. Dette er første gang disse personene inkluderes i en komplett oversikt over de norske ofrene i andre verdenskrig.

Rapporten er en samlet oversikt på det som skjedde med norske rom. Jeg er glad norske myndigheter startet arbeidet, så alle får vite om denne historien, sier Natalina Jansen til VG. Hennes egen bokforfatter, Milos Karoli, var en av de 61 norske rom som ble deportert til Auschwitz-Birkenau. Av disse overlevde kun fire.

Natalina Jansen har selv bistått forskere som har skrevet rapporten. – Det er på tide at denne historien kommer frem i lyset, og betyr veldig mye for norske rom, sier hun. Ofrene var medlemmer av de norske

DATA ROMFOLKET

- Flertallet av folkegruppen som også kalles sigøynerne, kalles sigøyerrom. Noen grupper bruker andre betegnelser som «vintre» og «skule».
- Tradisjonen er reiseende folk. Opprinnelig fra India, kom de til Europa på 1300-tallet.
- Utgang for forfølgelse gjennom flere hundre år. Nazistene tok livet av mellom 200.000 og 1,5 millioner sigøynerrom i sine utryddelsesleirer. Det forklarte etter kommunistens fall i Øst-Europa forble til en ny innvandringstrøm til Vest-Europa.
- Antas å utgjøre mellom 5 og 12 millioner. Tallet er uakkert på grunn av ulikvidende registrering. De fleste er bosatt i Øst-Europa.
- Slagte offiserale tall finnes den største gruppen i Spania med 650.000, Frankrike og Tyskland med 500.000 hver, Bulgaria med 371.000, Ungarn 206.000, Hellas 200.000, Russland 183.000, Italia 130.000 og Serbia til VG.
- Mindst 300 rom har norsk statsborgerskap. De har siden 1998 vært anerkjent som nasjonal minoritet i Norge. Kilder: Store norske leksikon og NTB

stengt fra Norge i mellomkrigstiden, og ble overført til seg selv i et stadig farligere Europa. Da et følge på 68 norske rom sto på grensen mellom Tyskland og Danmark ved Færborg i 1934 og ville kjøre til Norge, ble de avvist av norske myndigheter. Rapporten dokumenterer at det den gang var snakk om at rom ikke kunne regnes som norske statsborgere, og et uttalt mål var å se alle rom skulle utvises fra landet. Med bakgrunn i den såkalte sigøynerparagrafen, ble de fratatt statsborgerskap og nekter innreise til landet.

Gruppen hadde hatt norske pass og statsborgerskap fra de fem rom til Norge på 1860-tallet, frem til 1924. Da vedtok norske myndigheter en særlov om at norske sigøynerne skulle fratras norsk statsborgerskap. Dette var en særlov som praktisk, sier førstestammestua Turste Skargen ved Universitetet i Bergen til VG.

Han har forsket på rasistene og rasestrukturhistorie i Europa, og sier romfolket var blant de i øyet på norske myndigheter.

Norge betalte
– Man ville bekjempe det såkalte «sigøynerproblemet». De ble oppfattet som parasitter. Skandinavisk og tyske raseforskere hadde stemt på dem som midlertidig og assosiert. Det spred-

DREPT: Elisabeth Warscha Karoli ble utsatt for Josef Mengels eksperimenter i Auschwitz og disse overlevde kun Polkasp kjønt.

te med Norge var at vi fikk en egen jobbestemmelse som navnga sigøynerne som en separat gruppe – noe som ikke hadde skjedd med noen annen gruppe bortsett fra jødene, sier Skargen til VG.

Hverken Sverige eller Danmark ville ta imot de avviste norske romfamilier. De var heller ikke ønsket i Tyskland. Til slutt endte de i Belgia, hvor de omdirigerte ble akseptert av «humanitære grunner. Noen tok seg inn i det over grensen til Frankrike, og overlevde krigen i leirsystemet der.

I 1943-1944 ble fleste fra gruppen i Belgia deportert til den såkalte sigøynerleiren i Auschwitz-Birkenau. I rap-

port. På dette bildet fra 1922 er hun fotografert sammen med barna (v.) Marie, Polkasp, Charles, og det som trolig er Regina og Zola. Av Foto: ANH-VDES GENEALOGES DU ROYALME

porten har forskerne i tillegg dokumentert hvordan Norge betalte Nazi-Tyskland for kostnadene den tyske stat hadde med å frakte dem videre.

Medisinske eksperimenter
Familien Karoli var den første hele romfamilien i Belgia som ble arrestert. Totalt 19 familiedlemmer ble arrestert 20. oktober 1943 i grensebyen Tournaï, og internert i 183 Sammenlagte Kaserne Doucin i Mechelen. Begga 6. desember. Månedene etter ble de sendt videre til Auschwitz-Birkenau.

Bare tre dager etter ankomsten, 20. januar 1944, ble 64 av kvinnene fra Me-

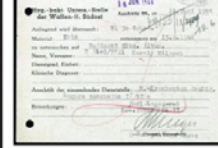
chelen transportert plukket ut av sikrettslegen Josef Mengele og hans team til det som ble bekravet som «vagnlik underøkelse» for å avdøkke gonorr. Vitnesbyrå fra flere av kvinnene indikerer at det var snakk om steriliseringsforsøk ved leilighetsvis i underlivet.

På listen var det minst ti norske kvinner, deriblant Natalina Jansens søster Elisabeth Warscha Karoli, født i Norge i 1885.

Rasistisk
Den norske ekshederingspolitikken forfaltte også i lårene etter andre verdenskrig. Først i 1966 ble sigøynerpara-

OSLO, 23. DESEMBER 1955: Folk fra Oslo dødsleirer ble avlevert av politiet for å bli drept i et skuddforbrytning i Franz og Marie Josef Czwilke. Foto: AAGE STORLØKKEN/SCANPO

Norske rom
Foto: ANH-VDES GENEALOGES DU ROYALME

UNNGIKK DEPORTASJON: Czeslawa Jacobs norske pass fra 1930 er registrert skadet ut, og det er pålitelig informasjon. Denne grenen av Josef-familien befant seg i Frankrike under andre verdenskrig. Da angrepet kom med å bli deportert til Auschwitz, men ble i stedet internert i det norske leirsystemet. Foto: ANH-VDES GENEALOGES DU ROYALME

Ernas unnskyldning til norske rom

På den internasjonale romdagen 8. april beklagte statsminister Erna Solberg (H) den rasistiske ekskluderingspolitikken som ble ført overfor norske romfolk før og etter andre verdenskrig, og fulgte dette fikk underholocaust. – Det er på tide

med et moralsk oppgjør med denne mørke delen av vår historie. Regeringen vil gi en kollektiv oppmerksomhet til norske rom, den urett som norske rom er blitt påført, og som har gjort dem til ofre for andre verdenskrig, og fulgte dette fikk underholocaust. Nå må vi anerkjenne ofrene

1944: TRYKDET I AUSCHWITZ

2. VERDENSKRIG

FRAKTET UT I FLY:
Etter operasjonen ble soldatene flydd ut av Karasjok.
Foto: MILITÆRHISTORISK SAMLING - GAUSTAD

ØVELSEN DER ALT GIKK GALT

● 22 drept i Karasjok én uke før frigjøringen

Av ESPEN A. HANSEN

Bare en uke gjensto av krigen: Under en øvelse i Karasjok ble 22 norske soldater drept da to tyske miner gikk av.

I mai og juni 1945, etter at Sveriges Røde Armé i løpet av vinteren hadde knust all tysk motstand, ble norske polititropper sendt til Finnmark fra Sverige, hvor de var trent opp i all hemmelighet.

Nærere 50 000 nordmenn flyktet til vårt naboland da nazistene okkuperte Norge.

I 1943 aksepterte svenske myndigheter at det ble opprettet en norsk militær styrke, såkalte «polititropper», som i mai 1945 talte 14 500 mann.

Mange ulykker

Soldatene skulle i utgangspunktet kjempe mot tyske styrker, men ble satt til å rydde miner, feltter, sprengstoff og kildelagere. I alt hadde tyskerne lagt ut 3900 jernminer og 50 000 landminer i Finnmark.

Menestparten av fylket var lagt i miner.

Under tilbaketreningen avviste tyskerne av Finnmark. Det var ødelagte veier, brannstomier og minelagte områder over alt.

Omund Jensen var kontrolløft. Der for mineryddingen i Vest-Finnmark sommeren 1943. I boken «Minerydding i Finnmark» skildrer han at arbeidet måtte igangsettes raskt.

Ryddingen og øvingen gikk svært tært. Og det gikk ikke lang tid før ulykkesmeldingene strømnet inn til Allied Forces Headquarters.

De unge norske polititropperne var totalt uforberedt på mengden av minner, men laget kunne fortsette den tragiske og skjækkende hendelsen som fant sted 1. mai 1945 i Karasjok.

En tropp fra Kompani Tunde-vold i Politisatsjon II skulle ha en lekse i minneøvelse, hvordan man skulle desarmere minner og feltter.

Kaptein Olav Tunde-vold mens hadde tatt seg frem fra Kirkenes til Karasjok for å rydde minner langs en 50 kilometer lang strekning til Skogsværre.

Rjarne Smøby (85), som senere vidnemet seg til barneløse og lo-satte seg på Elverum, ledet et motorykkelag.

«Det var egentlig meningen at

vi skulle være med på gjennomgangen fra morgens av, men fordi troppen skulle inspiseres av en major, ble det bestemt at vi skulle prioritere vask av skytline og delta i opplæringen senere på dagen, forteller Smøby.

Mens soldatene rengjer motor-skytline for lette og søle blir det hektisk trafikk på radiosamband.

Det går rykter om en kraftig eksplosjon.

«En eksplosjon? Nei, vi har ikke hurt noe som helst», svarer Smøby på spørret.

Men plutselig kommer kompani-sjefen selv, kaptein Olav Tunde-vold, og insisterer på at noe må ha skjedd.

Smøby hadde blitt hørt et godt stykke unna og folk hadde sett røyksøyten stige mot himmelen.

Fryktelig syn

«Vi hadde slått oss ned ved en elv. Minnevelsen fant sted opp på en forbygning i terrenget. Lyden hadde gått over oss, forklarer Smøby.

Plutselig dukker det opp noen personer på kanten av hoveddra-pet som ligger 10-15 meter høyere i forhold til vasskapslansen.

«De vinker feberakt og signali-

serer at vi må komme oss opp, minnes Smøby, som klarer opp skråningen sammen med kaptein-nen.

Der møter de et skrekkelig syn. Sinen er fargel rød av blodet til de døde og sårede.

Noen soldater forsøker å gi førstehjelp i kassen.

«Det var ikke noe hyggelig syn, erklærer Smøby.

«Men det er ikke noe å gå i detalj om, sier han i dag.

Tullgren har Smøby erklært at dette var det desidert verste han har sett og at han aldri vil gjen-nu skrekkeene.

Helge Skjærpe (1915-1993) fra Mosjøen i Sør-Trøndelag deltok i lekasjonen.

«Min far var troppfører. Han hadde fri denne dagen og hadde egentlig ikke noe der å gjøre, fordi troppen hans skulle gjennom den samme drillen dagen etter. Men han tok en tur likevel, for å observere og forberede seg på hva som ventet, forteller Helge Elmar Skjærpe (69) fra Levanger.

Hans far, Helge Skjærpe, kom fra en familie av aktive mot-standsfolk. Også faren, moren og søsknene flyktet til Sverige.

En av brodrene, Paal Skjærpe (1915-1995), satt inneopprett på Akershus

2. VERDENSKRIG

Disse 22 soldatene ble drept

PER ENDRE ANDERSEN

KÅRE OLAV ANDERSEN

HANS AUGUST BORGÉN

MARNAR BRATEN

ELIF BIVIND EDVARDSEN

ODD ELIASSEN

BIVIND LUDVIG FORFANG

ROLF FREDRIK HÅGH

HOLGER GEORG HANSEN

EGIL KARSTEN INGVALDSEN

HENRY BEM JARHIN JENSEN

ARNE MOE

LARS MARIUS ANDERSSON MOEN

MARTIN OLAV MYRNES

FAR: Helge Skjærpe døde i Karaøjak 1. mai 1945.

SØNN: Helge Skjærpe die født 10. juni 1945.

HARRY LEIF SVENDSEN

AVREDO SÆVIHO

ODD VANGEN

PROVISORISK SYKEHUS: Etter mineulykken blir de sårede politisoldatene fraktet til Karaøjak kirke, den eneste bygningen som sto etter at tyskerne hadde øvdd av bygda.

DROPPET I FALLSKJERM: Fornti Karaøjak var så kraftig minelagt måtte kirurg Carl Boye Semb, til høyre, og sykepleier Ella Krogh hoppe i fallskjerm for de kunne operere de sårede politisoldatene. Til venstre sitter litten Hjalmar Wergeland.

Foto: MILITÆRHISTORISK SAMLING – GAUSTAD

BRETT JORD: Vadsø høsten 1944. Tyskerne setter fyr på byen, også kjent som den brente jorda luktak, for de trekker seg tilbake.

SVIDDE AV FINNMAR: Hammerfest i brann februar 1945 etter tyskerne retret. Byen ble rasert av tyskerne for de trakk seg tilbake.

KJELL RØNNING MØKLEBY

EMIL LUDVIK NILSEN

JOHAN NORMANN NILSEN

ODOAR RØED

« festning og ventet på at en dedasjon skulle bli fullbyrdet 11. mai 1945. Paal var medlem av Kompani Lange, ble arrestert i 1943 og overført til Gestapo. Den nest eldste broren, Olav Skjærpe (1910-1982), blir plutselig syk og dør, men ikke av krigsrelaterte handlinger.

« Min far fikk slitt av det ene beinet helt oppe i hoften. Han ble også skadet av flere spinter. Jeg fikk også vite at min far var bevisning og at han døde ganske raskt. De hadde like noe annet en enkeltmannspalringer for å stoppe blodninger. Min far ble drept rett og slett i hjel, konstaterer Skjærpe.

« Returen til Meraker etter tre år i Stockholm var ikke lett for familien. Mineulykken i Karaøjak ble overskygget av all angst som skjedd i tiden under og etter frigjøringen. I dag er historien nå så skjult.

« Tragedien i Karaøjak druknet i den store gjedensruen som ble utløst en uke etter, bemerker Skjærpe. Henselene preget familien og gjør det fortsatt.

« Intesentor å ha familiebepas på jobbsaken, gikk jeg til kirkegården sammen med farfar. Der skulle vi oss opp foran en diger stele, «Ja, ja, ja», sa farfar og så gikk vi hjem.

« Jeg tenker mer og mer på det som skjedde der opppe. Jo eldre jeg blir, Det kommer oftere over meg nå som jeg snart er 70 år. Da jeg sammen med farfar og farmor som hadde mistet tre sønner i løpet av krigen. Jeg forstår egentlig ikke hvordan de makket å beholde livsgnisten og leve i 30 år til, sier Skjærpe.

« Jeg fortalte min families dramatiske historie et par ganger, tegnet og forklarte, men beholdt kun fornavnene og utelot meg selv. Blå kunne jeg fortelle elevene om en familie jeg kjente, forteller Skjærpe. Denne skolebesvargen dagen i Karaøjak hadde 32 mann tatt oppstilling rundt tropens serjant.

Skjønesvargert
 Temaet var stridsvagnminer og hvor mange kilo trykk en tenntast måtte. Stridsvagnminen skulle i teorien ikke et trykk opp til 253 kilo. Forsett med instruksjonen var at soldatene ikke kunne stole på at det var tilfelle. Serjanten imponert at vokten av en voksen mann var nok til å detonere minen. Han hadde tatt ut utløsmekanis-

mine i begge minene, men i den ene utløsmekanismen hadde han satt inn en salongpatron hylse. I teorien skulle soldatene bare høre et lite smell fra salonghylen, fordi demer ikke hadde nok luft i seg til å få minen til å gå av. Utløsmekanismen ble skrudd på plass, nå med en salongpatron-hylse der tenntasten skulle være. Dreivter plasserte serjanten minene opp hverandre.

Oftet seg
 Nå manglet bare en frivillig. Til slutt våget en soldat seg nede fra rekken, tok sats og hoppet. Hele ti kilo TNT eksplosjonen i en voldsom trykkølge. Da en av assistentdatene, som hadde kastet seg ned på bakken for eksplosjonen, kom til sans og samling, lå det 18 døde og 11 sårede menn rundt han. Sattme natt døde ytterligere fire soldater. Antall omkomne vokste til 22. De ti sårede ble brakt til Kara-

jok kirke, for øvrig den eneste bygningen tyskerne ikke hadde satt fyr på. «Pordi området var kraftig minelagt ble Carl Boye Semb, kirurgen som skulle operere, og sykepleier Ella Krogh flydd fra Stockholm og sluppet ut i fallskjerm over kirken, etter et lynkurs på to minutter. Hjalmar Wergeland, en annen lege som allerede var til stede i Karaøjak, skrev i sin dagbok: «Det var en risedomsnellig situasjon over den nedbrutte fjell i ødemerken med sine rindunger og minefeltplader, og så den ene lille kirken, som plutselig ved et drøpp fra himmelen med der som et felleplukka med godt utstyr og en fantastisk kirurg».

« Det gjaldt å improvisere etter beste evne.

Frivillige tyskere
 Kirken salmestevne ble brukt som gipsbord. Depofonten ble til vaskemaskin. Allevet til apotek og prekosten var lager for ulikt utstyr.

Belysningen var en spritlampe i en stålrid. Kirken hovedakip var øyeblikket. Operasjonene foregikk i et sidekip. Patientene ble sortert og prioritert etter alvorlighetsgrad, og operasjonene begynte. 12 timer senere hadde kirurgen og sykepleieren situasjonen under kontroll. For øvrig måtte tyske soldater, som ikke hadde rukket å komme seg ut av Norge, også delta i mineryddingen som stadig krevde nye ofre.

« 21. juni 1945 var det registrert 119 døde og 163 sårede tyskere. To måneder senere var antallet steget til 375 døde og 392 sårede.

« Da sent som 1. mai 1946 ble Herrens overkommende og den gjenværende tyske overkommende objektivet på det som skjedd. Jeg kjenner folk på begge sider og inner nå at det ikke finnes vinnere, men kan lagere i en krigerklærer Helge Skjærpe.

« Opprettet for å dekke behovet i Finnmark. Den tyske overkommenden innvendte at det å bli satt til å rydde miner stred mot internasjonalt lov – særlig når det gjaldt erenkenssten om behandling av krigsfanger.

« Herrens overkommende mente tvert i mot at tyskerne ikke var krigsfanger, men avvegende styrker som hadde overgitt seg betingelsesløst. Tyskerne påklat å rydde miner, mente ledelsen.

« Mens Helge Skjærpe mistet livet i skylden, ble hans dødelige bror, Paal Skjærpe, reddet av frigjørings- og dager etter tragedien i Karaøjak.

« Jeg oppfattet alt veldig svart/hvitt i oppveksten, men med årene klarte jeg å tenke balansert og objektivt på det som skjedd. Jeg kjenner folk på begge sider og inner nå at det ikke finnes vinnere, men kan lagere i en krigerklærer Helge Skjærpe.

« E-post: Eilert.Arnott.Hansen@ipf.no

Da nordmenn var båtflyktninger: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/andre-verdenskrig/da-nordmenn-var-baatflyktninger-i-middelhavet/a/23509634/>